

Kohtuasi C-373/22**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

9. juuni 2022

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalajade erikohus, Bulgaaria)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

9. juuni 2022

Prokuratuur:

Spetsializirana Prokuratura (eriprokuratuur, Bulgaaria)

Süüdistatav kriminaalmenetluses:

NE

Põhikohtuasja ese

Spetsializiran nakazatelen sadi (kriminaalajade erikohus, edaspidi „eelotsusetaotluse esitanud kohus“) menetluses on süüdistus NE vastu. Selle kohtuasja eelistungil taotleb NE kohtu taandamist, sest ta kahtleb kohtu erapooletuses nii kohtunike puhul, kellele kohtuasi on määratud, kui ka kõigi eelotsusetaotluse esitanud kohtu kohtunike osas.

Oma seisukoha põhjendamiseks tugineb NE järgmistele argumentidele:

- eelotsusetaotluse esitanud kohus on kostja Sofiyski gradski sadi (Sofia linnakohus, Bulgaaria) tsiviilmenetluses oleva hagi asjas, milles NE nõuab eelotsusetaotluse esitanud kohtult kahjuhüvitist lepinguvälise kahju tekitamise eest tema suhtes vahistamise kohaldamise tõttu, ja
- kohtute seaduse muutmise ja täiendamise seaduse (Zakon za izmenenie i dopalnenie na Zakona za sadebnata vlast, *Darzhaven vestnik*, edaspidi „DV“ nr 32, 26.4.2022; edaspidi „ZIDZSV“) vastuvõtmine, millega likvideeritakse eelotsusetaotluse esitanud kohus alates 27. juulist 2022.

Asja lahendamata määratud kohtunik on seisukohal, et kohtu taandamiseks puudub seadusest tulenev alus ning et ta ei ole lahendamata asja ega NE suhtes erapoolik.

Vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu (edaspidi „EIK“) 5. aprilli 2018. aasta otsusele *Boyan Gospodinov vs. Bulgaaria* (edaspidi „EIK otsus *Boyan Gospodinov vs. Bulgaaria*“), millele NE tugineb, hinnatakse kohtu erapooletust mitte ainult subjektiivse lähenemise alusel (mille puhul püütakse kindlaks teha kohtuniku isikliku siseveendumust või huvi konkreetse asja tulemuse vastu), vaid ka objektiivse lähenemise põhjal, mille puhul keskendutakse sellele, et eksisteerivad piisavad tagatised välistamiseks mis tahes põhjendatud kahtlused kohtu erapooletuse osas.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus ei ole veendunud, kas käesoleval juhul esitatud kahtlusi tema erapooletuse osas saab välistada, sest esiteks on ta kostja tsiviilmenetluses, milles NE nõuab kahjuhüvitist, ning teiseks on seadusandja võtnud vastu seaduse eelotsusetaotluse esitanud kohtu likvideerimiseks ja põhjendanud seda „põhiseadusest tuleneva kohtuvõimu sõltumatuse põhimõtte ja kodanike põhiseadusest tulenevate õiguste kaitse tagamisega“.

Üldiselt tekib küsimus, kas ZIDZSV vastuvõtmine eelpool viidatud põhjendusega ei puuduta mitte ainult eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõltumatust, vaid ka kriminaalasjade eriapellatsioonikohtu, eriprokuratuuri ja eriapellatsiooniprokuratuuri sõltumatust, sest ka need asutused likvideeritakse alates 27. juulist 2022 ning peavad kuni selle ajani edasi tegutsema.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtleb, kas ZIDZSV vastuvõtmise menetlus ja selle seaduse sätted on kooskõlas õigusriigi, võimude lahususe ning kohtuvõimu sõltumatuse põhimõtetega ning soovib eeskätt teada, kas liidu õigus lubab kehtestada niisugust kohtunike ja prokuröride uuesti ametisse nimetamise korda nagu on ette nähtud ZIDZSVs.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Eelotsusetaotluse esitanud kohus taotleb Euroopa Liidu Kohtult ELTL artikli 267 alusel eelotsust, et langetada otsus, kas ta peab end tema menetluses olevas asjas erapoolikuse tõttu taandama.

Esiteks soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas ELL artiklit 2, artikli 6 lõikeid 1 ja 3 ning artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et kohus, mis peab kriminaalasjas otsuse tegema ning on samal ajal kostja tsiviilhagis, mille on esitanud viidatud kriminaalasjas süüdistatav isik, kes heidab hagi sellele kohtule või tema õigusjärglasele ette selle sama või mõne muu kriminaalasja menetlemisel toime pandud rikkumist, või kohus, mis on hagi rahuldamise korral kohustatud maksma kahjuhüvitist, ei ole sõltumatu ja erapooletu kohus liidu õiguse tähenduses. Juhul, kui Euroopa Kohus leiab, et asjaomaseid sätteid tuleb nii

tõlgendada, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas ja kuidas tuleb kriminaalasja edasi menetleda.

Teiseks soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas eespool viidatud liidu õiguse sätteid tuleb tõlgendada nii, et kohtu sõltumatust kahjustab niisugune seadus, mis näeb ette selle kohtu likvideerimise teatud ajal, samas kui asjaomase kohtu kohtunikud peavad edasi menetlema nii neile selle ajani määratud kohtuasju kui ka kohtuasju, milles nad on viinud läbi eelistungi, ning seejuures põhjendatakse kohtu likvideerimist põhiseadusest tuleneva kohtuvõimu sõltumatuse põhimõtte ja kodanike põhiseadusest tulenevate õiguste kaitse tagamisega, ilma et esitataks mingeid tõendeid kohtu sellekohaste rikkumiste kohta.

Kolmandaks soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas asjaomaseid liidu õiguse sätteid tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, millega viidatud põhjenduse alusel likvideeritakse Bulgaarias iseseisev kohtuorgan ja selle kohtunikud viiakse üle teistesse kohtutesse, mis asuvad osaliselt riigi kõrvalistes piirkondades, ilma et kohtunikke oleks sellest enne konkreetselt teavitatud ja nende nõusolekut küsitud, kusjuures ainult neile on seaduses ette nähtud kohtuorganisse maksimaalselt nimetatavate kohtade arv. Juhul, kui Euroopa Kohus leiab, et kõnealuseid sätteid tuleb nii tõlgendada, soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kuidas peavad likvideeritud kohtute kohtunikud nende menetluses olevaid kohtuasju edasi menetlema.

Eelotsuse küsimused

1. Kas ELL artiklit 2, artikli 6 lõikeid 1 ja 3 ning artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et kohus, mis menetleb kriminaalasja ja on ühtlasi kostja kahju hüvitamise hakis, mille on esitanud viidatud kriminaalasjas süüdistatav isik, kes heidab hakis sellele kohtule või tema õigusjärglasele ette selle sama või mõne muu kriminaalasja menetlemisel toime pandud rikkumist, või kohus, mis on hagi rahuldamise korral kohustatud maksma kahjuhüvitist, ei ole sõltumatu ja erapooletu kohus liidu õiguse tähenduses?

2. Kui vastus sellele küsimusele on jaatav, kas viidatud liidu õigusnorme tuleb tõlgendada nii, et see kohus ei tohi kriminaalmenetlust jätkata ega asjas sisulist otsust teha, ning millised tagajärjed oleks asjaomase kohtu menetlus- ja materiaalsoigustele toimingutele siis, kui ta end erapoolikuse tõttu ei taandaks?

3. Kas ELL artiklit 2, artikli 6 lõikeid 1 ja 3 ning artikli 19 lõike 1 teist lõiku koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et kohtute seaduse muudatusega (*Zakon za sadebnata vlast*, DV nr 32/26.4.2022, mille rakendamine on edasi lükatud 27. juulini 2022) likvideeritava kohtu – kusjuures kohtud peavad kuni seaduse rakendamiseni ja ka pärast seda jätkama nende asjade menetlemist, milles on eelistungid juba toimunud – sõltumatust kahjustatakse, kui kohtu likvideerimist põhjendatakse sellega, et nii kaitstakse

põhiseadusest tulenevat kohtuvõimu sõltumatuse põhimõtet ja kodanike põhiseadusest tulenevaid õigusi, jättes aga nõuetekohaselt selgitamata, milliste asjaolude põhjal on tehtud järeldus, et neid põhimõtteid on rikutud?

4. Kas eespool viidatud liidu õiguse sätteid tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus niisugused liikmesriigi õigusnormid nagu kohtute seaduse (DV nr 32/26.4.2022, mille rakendamine on edasi lükatud [27]. juulini 2022) sätteid, millega eespool viidatud põhjenduse alusel nähakse ette (kriminaalasjade erikohtu kui) Bulgaaria iseseisva kohtuorgani täielik likvideerimine ning kohtunike (sealhulgas käesolevat kriminaalasja menetleva kolleegiumi kohtuniku) üleviimine sellest kohtust kogu riigi teistesse kohtutesse, sealhulgas kohtutesse, mis asuvad kohtunike senisest tegevuskohast väga kaugel, ilma et asjaomaseid uusi asukohti oleks enne kindlaks määratud ega kohtunike nõusolekut küsitud, ning mille kohaselt kehtestatakse ainult nende kohtunike suhtes seadusega piirangud selles osas, kui paljud neist maksimaalselt võib kohtuorganisse uuesti ametisse nimetada?

5. Kui vastus sellele küsimusele on jaatav, ja võttes arvesse liidu õiguse esimust, milliseid menetlustoiminguid peavad likvideeritavate kohtute kohtunikud sel juhul tegema? Millised tagajärjed oleks sellel likvideeritavate kohtute menetlusotsustele kohtuasjades, mis tuleb lõpuni menetleda, ning millised tagajärjed oleks lõplikele otsustele neis kohtuasjades?

Viidatud liidu õigusnormid ja kohtupraktika

Euroopa Liidu leping, artikkel 2, artikli 6 lõiked 1 ja 3, artikli 19 lõike 1 teine lõik

Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikli 47 teine lõik

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2020. aasta määrus (EL, Euratom) 2020/2092, mis käsitleb üldist tingimuslikkuse korda liidu eelarve kaitsmiseks, põhjendused 9 ja 10, artikkel 2

19. septembri 2006. aasta kohtuotsus Wilson (C-506/04, EU:C:2006:587)

26. jaanuari 2010. aasta kohtuotsus Transportes Urbanos y Servicios Generales (C-118/08, EU:C:2010:39)

17. juuli 2014. aasta otsus liidetud kohtuasjades Torresi (C-58/13 ja C-59/13, EU:C:2014:2088)

9. oktoobri 2014. aasta kohtuotsus TDC (C-222/13, EU:C:2014:2265)

6. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus Consorci Sanitari del Maresme (C-203/14, EU:C:2015:664)

20. aprilli 2021. aasta kohtuotsus Repubblica (C-896/19, EU:C:2021:311)

18. mai 2021. aasta otsus liidetud kohtuasjades Asociația „Forumul Judecătorilor din România“ jt (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 ja C-397/19, EU:C:2021:393).

6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus W.Ż. (Poola kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine) (C-487/19, EU:C:2021:798)

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni sätted ning Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, artikli 6 lõige 1

EIK 5. aprilli 2018. aasta otsus Boyan Gospodinov vs. Bulgaaria

EIK 1. detsembri 2020. aasta otsus Ástráðsson vs. Island

EIK 9. märtsi 2021. aasta otsus Bilgen vs. Türgi

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

Bulgaaria Vabariigi põhiseadus, artikkel 119, artikli 129 lõiked 1 ja 3, artikkel 130a

Kohtute seadus (Zakon za sadebnata vlast), artikli 30 lõige 1, lõike 2 punktid 8 ja 20, lõige 3, lõige 4, lõike 5 punktid 1, 4, 5, 6, 7, 12 ja 13, artikli 161 lõiked 1 ja 2, artikli 165 lõiked 1, 2 ja 3, artikkel 194

Kohtute seaduse muutmise ja täiendamise seadus (Zakon za izmenenie i dopalnenie na Zakona za sadebnata vlast, DV nr 32, 26.4.2022, jõustub 27. juulil 2022), ülemineku- ja lõppsätete §-d 44, 49, 50, 51, 52, 53, 59 ja 67

Kriminaalmenetluse seadustik (Nakazatelno-protsesualen kodeks), artiklid 29, 31, artikli 35 lõiked 3, 4 ja 5, artiklid 258, 411a, 485 ja 486

Karistusseadustik (Nakazatelen kodeks), artikli 108 lõige 2 ning artikli 325 lõiked 1 ja 2

Tsiviilkohtumenetluse seadustik (Grazhdanski protsesualen kodeks), artikli 519 lõige 2

Asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 29. mail 2018 süütas NE Sofia kesklinnas justiitspalee ees Bulgaaria Vabariigi lipu ja rüvetas seda ebasüüdsate tegudega samal ajal oma tegevust filmides. Selle videosalvestuse avaldas ta Internetis 2. juunil 2018 Stara Zagora linnas.

- 2 27. septembri 2018. aasta kohtuotsusega mõisteti NE süüdi selles, et jätkuva kuriteo raames rüvetas ta Bulgaaria Vabariigi lippu ning pani toime ebasüüdsaid tegusid, mis rikkusid raskelt avalikku korda ning väljendasid ilmset lugupidamatust avalikkuse suhtes.
- 3 Mõlema kuriteo eest mõisteti NE-le algse üldise karistuse täideviimise korra alusel liitkaristuseks kaks aastat vangistust. Eeluurimisvangistuses viibitud aeg (alates 4. juunist 2018) arvati tema karistuse hulka.
- 4 15. jaanuaril 2019 tühistas Apelativen spetsializiran nakaz atelen sad (kriminaalasjade eriapellatsioonikohus) NE suhtes tehtud kohtuotsuse ja saatis asja eelotsusetaotluse esitanud kohtu teisele koosseisule tagasi uueks arutamiseks alates eelistungi staadiumist. Kohtuotsuse tühistamise alus oli oluline menetlusviga: kohtuasi oleks tulnud määrata ühele kohtunikule, kuid määrati arutamiseks kohtunikule ja kohtukaasistujatele.
- 5 14. märtsi 2019. aasta määrusega muudeti kriminaalasjade eriapellatsioonikohtu menetluses olevas eraisiku kriminaalasjas NE-le määratud eeluurimisvangistus kergeimaks sunnimeetmeks, milleks on viibimiskohast teatamine.
- 6 18. juulil 2019 mõistis eelotsusetaotluse esitanud kohus NE mõlemas süüdistuse punktis süüdi ning mõistis talle liitkaristuseks üks aasta ja kümme kuud vangistust. Karistus määrati tingimisi nelja aasta pikkuse katseajaga. NE eeluurimisvangistuses viibitud aeg alates 4. juunist 2018 kuni 14. märtsini 2019 arvati tema karistuse hulka.
- 7 2019. aasta detsembris esitas NE Sofia linnakohtus tsiviilhagi eelotsusetaotluse esitanud kohtu, kriminaalasjade eriapellatsioonikohtu ja Bulgaaria Vabariigi prokuratuuri vastu, nõudes 500 000 Bulgaaria leevi suurust kahjuhüvitist lepinguvälise kahju tekitamise eest. NE väidab, et eelotsusetaotluse esitanud kohus määras tema suhtes läbiviidavas kriminaalmenetluses ajavahemikuks 4. juuni 2018 kuni 14. märts 2019 vääralt talle eeluurimisvangistuse kohaldamise.
- 8 6. aprilli 2020. aasta otsusega muutis kriminaalasjade eriapellatsioonikohus 18. juuli 2019. aasta kohtuotsust osas, mis puudutas NE süüdimõistmist seoses 2. juunil 2018 Stara Zagora linnas tehtud toimingutega ning jättis kohtuotsuse muus osas jõusse.
- 9 Varhoven kasatsionen sad (Bulgaaria kõrgeim kassatsioonikohus) tühistas 3. novembri 2020. aasta otsusega kriminaalasjade eriapellatsioonikohtu otsuse oluliste menetlusvigade tõttu, mis tõid endaga kaasa süüdistatava kaitseõiguste piiramise. Bulgaaria kõrgeim kassatsioonikohus leidis, et NE-le tehtud kohtupsühhiaatriaekspertiisi põhjal ei ole võimalik tuvastada, kas ta oli võimeline oma teo tähendusest ja laadist aru saama ning oma tegevust kontrollima ja ka kriminaalmenetlusest osa võtma, st kas ta oli süüdiv.
- 10 Asi saadeti tagasi eelotsusetaotluse esitanud kohtule, kes palus Bulgaaria kõrgeimal kassatsioonikohtul täpselt ära näidata, millises staadiumis peab ta asja

uuesti arutamist alustama. Pärast vastuse saamist määras eelotsusetaotluse esitanud kohus asjas eelistungi.

- 11 Kõnealusel istungil, mis toimus 31. märtsil 2021, taotles NE kohtuniku taandamist. NE sõnul on ta alustanud eelotsusetaotluse esitanud kohtu vastu tsiviilmenetlust, mistõttu ei ole selle kohtu kriminaalasja menetlev kohtunik erapooletu. Kohtunik keeldus end erapoolikuks tunnistamast. Ta ei ole teadlik hagi, mis peaks pealegi olema suunatud riigi vastu, ning tal ei ole mingit huvi selle menetluse tulemuse vastu.
- 12 Eespool viidatud eelistungil tehtud määrusega saadeti asi prokuratuurile tagasi, sest NE õigusi oli oluliste menetlusõiguse rikkumistega kahjustatud. Kohus leiab, et Bulgaaria kõrgeima kassatsioonikohtu sedastused seoses NE-le süüdistuse esitamise lubatavusega on asjakohased juba kohtueelses kriminaalmenetluses. Kriminaalmenetlust ei tohi läbi viia isiku suhtes, kes ei saa aru oma teo tähendusest ja laadist ega suuda oma tegevust kontrollida.
- 13 Pärast asja prokuratuurile tagasisaatmist esitati uus eksperdiavamus, mis kinnitas, et NE on seaduse tähenduses süüdiv ning asi esitati uuesti eelotsusetaotluse esitanud kohtule.
- 14 26. aprillil 2022 avaldati kohtute seaduse muutmise ja täiendamise seadus ametlikus teatajas. Selle seadusega likvideeritakse 27. juulist 2022 eelotsusetaotluse esitanud kohus, eriprokuratuur, kriminaalasjade eriapellatsioonikohus ja eriapellatsiooniprokuratuur.
- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu eelistungil 27. aprillil 2022 taotles NE uuesti kohtuniku taandamist, tuginedes seejuures nii eelotsusetaotluse esitanud kohtu vastu esitatud tsiviilhagile kui ka selle kohtu peatsele likvideerimisele.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 16 NE väidab, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu kohtunik, kes tema asja menetleb, ei ole erapooletu. Selle põhjendamiseks esitab NE kaks väidet.
- 17 Esiteks viitab NE EIK otsusele *Boyan Gospodinov vs. Bulgaaria*. Kõnealuselt kohtuotsusest nähtub, et küsimus kohtu erapooletuse kohta ei teki mitte ainult kriminaalkohtuniku subjektiivse erapooletuse, vaid ka tema objektiivse erapooletuse seisukohast. Isegi kui puudub alus kahelda kriminaalkohtuniku isiklikus erapooletuses, võib tema tööalane seos kriminaalasjaga paralleelselt menetluses oleva tsiviilasja kostjaga tekitada põhjendatud kahtlusi tema objektiivse erapooletuse osas. Peale selle võib kord, mille kohaselt tuleb tsiviilhagi rahuldamise korral tasuda kahjuhüvitis selle kohtu eelarvest, kus rikkumine toimus, avaldada teatavat mõju kriminaalkohtuniku otsusele.
- 18 Käesoleval juhul on eelotsusetaotluse esitanud kohus kostja tsiviilmenetluses, mille NE on kohtu vastu algatanud ja mis toimub paralleelselt selle

kriminaalmenetlusega. Lisaks tuleb juhul, kui NE tsiviilhagi rahuldatakse ja talle määratakse kahjuhüvitis, tasuda see hüvitis eelotsusetaotluse esitanud kohtu eelarvest.

- 19 Selles kontekstis osutab eelotsusetaotluse esitanud kohus asjaolule, et kuna kahjuhüvitisist nõutakse ebaseadusliku vahi all pidamise tõttu selles kriminaalasjas, sõltub tsiviilasja lahend veelgi enam kriminaalmenetluse tulemusest. Kriminaalasja lahendist sõltub nii selle nõude põhjendatus kui ka võimaliku kahjuhüvitise suurus.
- 20 ZIDZSV kohaselt on Sofia linnakohus eelotsusetaotluse esitanud kohtu õigusjärglane selle varade, rahaliste kohustuste, õiguste ja kohustuste osas. See tähendab, et pärast 27. juulit 2022 läheb NE suhtes käimasolev kriminaalmenetlus üle Sofia linnakohtu pädevusse, st selle kohtu pädevusse, millele NE on esitanud oma tsiviilhagi. Juhul, kui kriminaalmenetluse eelistung toimub enne seda kuupäeva, tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtu kohtunik määrata Sofia linnakohtu koosseisu ning menetlus seal lõpule viia. Kui aga kohtunik ei määra eelistungit enne seda kuupäeva, võib kriminaalmenetluse läbi viia kas see sama kohtunik (kui ta nimetatakse Sofia linnakohtu kohtunikuks) või mõni muu Sofia linnakohtu kohtunik. Lisaks sellele peab Sofia linnakohus eelotsusetaotluse esitanud kohtu õigusjärglasena esinema kostjana tema enda menetluses olevas tsiviilasjas NE kahjuhüvitise hagi.
- 21 Võttes arvesse eespool toodud asjaolusid ning viidatud EIK praktikat, on eelotsusetaotluse esitanud kohus seisukohal, et puudub õiguskindlus, kas NE taotlus tuleb rahuldada, ning millised tagajärjed oleks taotluse rahuldamata jätmisel juba tehtud menetlusõiguslikele ja materiaalõiguslikele toimingutele.
- 22 Teiseks tugineb NE eelotsusetaotluse esitanud kohtu peatsele likvideerimisele.
- 23 Selle kohta selgitab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et kohtu tavapärase likvideerimise menetluse korral ei tohiks olla võimalik olukord, kus likvideeritava kohtu niisugustes asjades, mis on likvideerimise menetlusega seotud, tuuakse kohtu erapoolikuse tõttu taandamise põhjenduseks selle kohtu likvideerimine. Käesoleval juhul viidi aga läbi menetlus, mis on suunatud likvideeritavate kohtute kohtunike ja prokuröride diskrediteerimisele ja puudutab nende sõltumatust. Kuna seadusandja põhjendas nende likvideerimise seaduse vastuvõtmist väitega, et sellega „tagatakse põhiseadusest tulenev kohtuvõimu sõltumatuse põhimõte ja kodanike põhiseadusest tulenevate õiguste kaitse“, kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas ühiskonnas tajutakse teda erapooletu ja sõltumatu kohtuna, ning kas ta saab kohtuasja edasi menetleda või peab end erapoolikuse tõttu taandama.
- 24 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et viis, kuidas viidi läbi erikohtute likvideerimise seaduse vastuvõtmise menetlus, seaduseelnõus esitatud põhjendus ning kohtunike ja prokuröride uuesti ametisse nimetamise kord rikuvad õigusriigi ja võimude lahususe põhimõtteid, kahjustavad likvideeritavate organite kohtunike

sõltumatust ning tekitavad kahtluse, et tegemist on tahtliku kättemaksuga nende tegevuse eest.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 25 Otsustamaks NE esitatud taandamise taotluse üle ja hindamaks, kuidas tuleb kriminaalasjas otsus langetada, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus tuvastama, kas teatud objektiivsed asjaolud tekitavad kahtlusi tema erapooletuse osas.
- 26 Ühest küljest väljendatakse NE viidatud EIK otsuses Boyan Gospodinov vs. Bulgaaria seisukohta, et võttes kohtu erapooletuse kindlakstegemisel aluseks objektiivse lähenemise, esinevad põhjendatud kahtlused, kui süüdistatav kriminaalasjas on ka tsiviilasjas hageja selle kohtu vastu esitatud hagi, mille menetluses on eelnimetatud kriminaalasi, ning kui tsiviilmenetluses välja mõistetud kahjuhüvitis tuleb tasuda selle kohtu eelarvest.
- 27 Kui aga järgitaks lähenemist, et kohtunik peab end alati erapoolikuks tunnistama, kui kohus, milles ta tegutseb, on niisuguses tsiviilmenetluses kostja, siis võib kohtuasja pool valida oma kohtu või oma kohtukoosseisu, mis kujutab endast õiguste kuritarvitamist. See küsimus on oluline kohtukoosseisu taandamise põhjenduste osas tehtava otsuse seisukohast ning puudutab nii otsust konkreetse taotluse kohta kui ka kriminaalasjas langetatava lõppotsuse stabiilsust.
- 28 NE esitatud taandamise taotluse teise põhjenduse osas ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohus kindel, kas ta saab – pärast seda, kui tema funktsioon kohtuvõimu sõltumatuse ja kodanike põhiseadusest tulenevate õiguste kaitse tagajana on kohtu likvideerimist käsitleva seaduse põhjenduses kahtluse alla seatud – kriminaalmenetlust jätkata, ning millised tagajärjed oleksid selles asjas langetatud otsustele siis, kui kohus ei taandaks end erapoolikuse tõttu. Sellele küsimusele vastamine on asjakohane nii käesolevas asjas kui ka teistes kohtuasjades, mida erikohtud peavad kuni nende ees seisva likvideerimiseni menetlema.
- 29 Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtleb, kas Euroopa Liidu õigus lubab kohtuorganeid likvideerida põhjendusega, et need kujutavad endast „põhiseadusest tuleneva kohtuvõimu sõltumatuse põhimõtte ja kodanike põhiseadusest tulenevate õiguste kaitse tagamise“ takistust, kui need organid rakendavad samu menetlus- ja materiaalõiguse eeskirju nagu riigi muud kohtud ja prokuratuurid.
- 30 Erikohtud loodi Bulgaarias 2011. aastal. Algul tehti nende ülesandeks lahendada organiseeritud kuritegelike gruppide poolt toime pandud kuritegusid. 2015. aastal laiendati nende pädevust riigivastaste kuritegude ning 2017. aastal teatavate isikute gruppide – avaliku teenistuse kõrgetel ametikohtadel olevate isikute – vastaste korruptsioonisüütegude menetlemisele.
- 31 Kohtute ja prokuröride erikohtutesse nimetamise kord on sama mis muude kohtute kohtunike ja prokuröride nimetamise puhul. Asjaomased isikud nimetatakse

ametisse pärast konkursi- ja valikumenetlust, mis vastavad riigi teiste kohtunike ja prokuröride suhtes kohaldatavatele menetlustele; samuti on erikohtute kohtunikel ja prokuröridel eelnimetatutega võrdne staatus. Erikohtute kohtunike ja prokuröride sõltumatuse tagatised on samad nagu teistel kohtunikel ja prokuröridel.

- 32 Konstitutsioonikohus on nende kohtute kooskõla Bulgaaria põhiseadusega arutanud kahel korral. Asjaomastes kohtuotsustes lükatakse ümber väide, et kriminaalasjade erikohtute näol on tegemist erakorraliste kohtutega. Viidatakse sellele, et kõnealused kohtud mõistavad õigust üldiste õigusnormide alusel ning et kohtunikud ja prokurörid nimetatakse ametisse, viiakse üle, edutatakse ja vabastatakse ametist samade reeglite alusel nagu muude kohtute kohtunikud ja prokurörid. Tagasi lükatakse ka idee, et subjekti ja objekti alusel spetsialiseerumise tõttu on sellise kohtu puhul tegemist erakorralise kohtuga. Hoopis vastupidi, märgitakse, et asjaomane pädevus oli kuni nende organite loomiseni üle antud Sofia linnakohtule ja ei teoorias ega praktikas seatud seda kunagi kahtluse alla.
- 33 Seetõttu leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et väited, nagu rikuksid erikohtute olemasolu ja toimimine kohtute sõltumatuse ja kodanike põhiseadusest tulenevate õiguste kaitse põhimõtteid, on põhjendamatud. ZIDZSV vastuvõtmise menetluses ei esitatud nende väidete põhjendamiseks mingeid konkreetseid fakte või usaldusväärseid andmeid, mis on omakorda vastuolus õigusloomemenetluse läbipaistvuse ja usaldusväärse nõuetega. Kohtu likvideerimine taoliste etteheidete alusel toob endaga kaasa kohtuorgani ning seal töötavate kohtunike ja prokuröride suhtes vajaliku austuse põhjendamatu kahjustamise.
- 34 Eeskätt soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas ZIDZSV sätted, mis käsitlevad likvideeritavate organite kohtunike ja prokuröride uuesti ametisse nimetamist, on kooskõlas liidu õigusega. Formaalselt näeb seadus ette kohtunike ja prokuröride uuesti ametisse nimetamise ilma konkursimenetluseta, kuid tegelikkuses toob see endaga kaasa üldisest korrast kõrvalekaldumise. Niisugusteks kõrvalekalleteks on see, et ühte kohtusse võib uuesti ametisse nimetada maksimaalselt neljandiku likvideeritud kriminaalasjade erikohtu kohtunikest ja kuni ühe kolmandiku likvideeritud kriminaalasjade eriapellatsioonikohtu kohtunikest, samuti on selliseks kõrvalekaldeks kõrgeima kohtute nõukogu uuesti ametisse nimetamist käsitlevate otsuste ajutine rakendamine (nende otsuste peale esitatud kaebusel puudub automaatne peatav toime).
- 35 Viidatud sätted on eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates diskrimineerivad, sest need näevad uuesti ametisse nimetamise osas ette tavapärasest kõrvale kalduva menetluse. Pelgalt hüpoteetiline võimalus, et kohtunike ja prokuröride uuesti ametisse nimetamisel võib tekkida raskusi, ei saa olla erikorra kehtestamise aluseks. Peale selle on ka sätted ise vastuolulised – ühelt poolt on ette nähtud, et kohtunike ja prokuröride uuesti ametisse nimetamisel võetakse arvesse asjaomaste kohtute töökoormust; teisest küljest piiratakse uuesti ametisse nimetamist

etteantud kvoodiga, kuigi asjaomases kohtuorganis võib olla vajadus suurema arvu kohtunike ja prokuröride järele. Eespool kirjeldatud kvootide korra kehtestamisega piirab seadusandja kõrgeima kohtute nõukogu põhiseaduses sätestatud pädevust nimetada kohtunikke ja prokuröre uuesti ametisse ning kontrollida ja täita vajalikke planeeritud kohti konkreetsete kohtute ja prokuratuuride juures.

- 36 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on seisukohal, et ZIDZSV sätted, mis reguleerivad likvideeritavate organite kohtunike ja prokuröride uuesti ametisse nimetamist, on ebaselged ning võimaldavad erinevaid tõlgendusi. Ei ole arusaadav, kuidas kohustab seadusandja neid kohtunikke ja prokuröre ametisse astuma, kui nad nimetatakse kehtivate kvootide alusel uuesti ametisse mingi kohtu juurde, ilma et nad oleks selleks oma nõusolekut andnud, kuidas saavad nad sellise uuesti ametisse nimetamise peale esitada kaebuse ning kas selline säte ei kohalda kohtunike ja prokuröride suhtes teatavat sündi kas aktsepteerida neile antud valikut või justitteenistusest lahkuda.
- 37 Selles kontekstis viitab eelotsusetaotluse esitanud kohus EIK 9. märtsi 2021. aasta otsusele *Bilgen vs. Türgi*. Nimetatud kohtuotsus kinnitab kohtunike ja prokuröride õigust kaitsele meelevaldse üleviimise eest ning neid puudutavate kooskõlastamata üleviimise otsuste (samuti kooskõlastamata ametist vabastamise, uuesti ametisse nimetamise või komandeerimise otsuste) kohtuliku kontrolli võimaluse olulisust, tagamaks, et nende sõltumatust ei kahjustata lubamatute väliste mõjutustega.
- 38 Eelotsusetaotluse esitanud kohus taotleb eelotsusetaotluse lahendamist eelotsusetaotluse kiirendatud menetluses, tuginedes järgmistele põhjendustele:
- eelotsuse küsimused on riikliku tähtsusega, sest nendele antavad vastused võivad mõjutada kõigi enne ja pärast ZIDZSV jõustumist tehtud toimingute õiguskindlust;
  - praegu on eelotsusetaotluse esitanud kohtus 23 kohtunikku, kes peavad enne 27. juulit 2022 läbi vaatama neile määratud kohtuasjad, mis määratakse seejärel teistele kohtutele teadmata (hetkel veel kindlaks määramata) kohtupiirkondades;
  - eelotsusetaotluse esitanud kohus täidab Bulgaaria kohtusüsteemis äärmiselt olulisi kohtulikke ülesandeid, kuna 27. juulini 2022 on ta ainus kohus, mis on esimeses astmes pädev kohtuasjades, mis puudutavad organiseeritud kuritegelikke ühendusi, ning mis annab organiseeritud kuritegelike ühenduste tegevusega seotud kuritegude puhul loa spetsiaalsete uurimistehnikate kasutamiseks või kasutamise jätkamiseks, kusjuures sellised kuriteod kuuluvad Euroopa Prokuratuuri pädevusse;
  - eelotsuse küsimustele võimalikult kiire vastamine on vajalik selleks, et kõrvaldada kahtlused selles osas, kas läbi viidud õigusloomemenetlus kahjustab erikohtute kohtunike sõltumatust. Asjaomane küsimus on oluline, kuna

kohtunikud peavad langetama neile määratud asjades – ka sisulised – otsused. Kõnealuste kohtuasjade menetlemise jätkamine ebaselges olukorras ohustaks kohtunike langetatavate otsuste stabiilsust.

TÖÖDOKUMENT